

Gevoelige materie in de Vlaamse vorming

De Vlaamse scholen van voortgezet onderwijs gaan met ingang van het nieuwe schooljaar aan het werk met de nieuwe vormingsdoelen die door het Parlement zijn vastgesteld. In de brochure VOET@2010 zijn deze 'vakoverschrijdende eindtermen' uitgeschreven.¹ Het is eigenlijk een omvangrijke tabel die langs twee assen is ingedeeld. Op de ene as staan de competenties die moeten worden nagestreefd (zie onderstaande tabellen 2 en 3) en op de andere as staan de contexten die daarbij aan bod moeten komen. De bedoelde contexten zijn gespecificeerd in 69 ontwikkelingstaken van de middelbare scholier.² Ik vind het een verfrissend document waarmee de overheid leiding geeft aan het schoolbestel zonder in staatspedagogiek te vervallen. Gevoelige materie wordt niet geschuwd, maar scholen houden voldoende ruimte om er een eigen invulling aan te geven. Zie bijvoorbeeld twee ontwikkelingstaken uit onderstaande tabel 1: leerlingen moeten lessen trekken uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie (7.4) en zij moeten voorbeelden kunnen geven van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten (7.5). Zulke formuleringen getuigen van moed en wijsheid: multiculturele, gesegmenteerde of verzuilde samenlevingen behoeven een breed scala van aanknopingspunten voor herinneringseducatie en niet zozeer een nationale historische canon.³ Het assensstelsel van tabel 1 en 2 daagt scholen uit om vormingsdoelen op te stellen die er echt toe doen.

Tabel 1:
De contexten waarin vakoverschrijdende competenties (tabellen 2 en 3) moeten worden toegepast

<p>I. In de context van de onderscheiden schoolvakken.</p>
<p>II. In de context van 69 ontwikkelingstaken van de middelbare scholier:</p> <p>II.1 <i>Lichamelijke gezondheid en veiligheid.</i> Bijvoorbeeld: 1.9 De leerlingen nemen voorzorgsmaatregelen tegen risicovol lichamenlijk contact.</p> <p>II.2 <i>Mentale gezondheid.</i> Bijvoorbeeld: 2.1 De leerlingen gaan adequaat om met taakbelasting en met stressvolle situaties. 2.4 De leerlingen aanvaarden en verwerken hun seksuele ontwikkeling en veranderingen in de puberteit. 2.5 De leerlingen kunnen zich uiten over en gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag. 2.6 De leerlingen stellen zich weerbaar op.</p> <p>II.3 <i>Sociorelationele ontwikkeling.</i> Bijvoorbeeld: 3.2 De leerlingen erkennen het bestaan van gezagsverhoudingen en het belang van gelijkwaardigheid, afspraken en regels in relaties. 3.5 De leerlingen handelen discreet in situaties die dat vereisen. 3.6 De leerlingen doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik. 3.7 De leerlingen bespreken opvattingen over medische, psychische en sociale aspecten van samenlevingsvormen, veilig vrijen, gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsafbreking.</p> <p>II.4 <i>Omgeving en duurzame ontwikkeling.</i> Bijvoorbeeld: 4.1 De leerlingen participeren aan milieubeleid en -zorg op school.</p> <p>II.5 <i>Politiek-juridische samenleving.</i> Bijvoorbeeld: 5.2 De leerlingen passen inspraak, participatie en besluitvorming toe in reële schoolse situaties. 5.3 De leerlingen tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten. 5.4 De leerlingen zetten zich actief en opbouwend in voor de eigen rechten en die van anderen.</p> <p>II.6 <i>Socio-economische samenleving.</i> Bijvoorbeeld: 6.2 De leerlingen toetsen de eigen opvatting aan de verschillende opvattingen over welzijn en verdeling van welvaart. 6.8 De leerlingen geven kenmerken, mogelijke oorzaken en gevolgen van armoede aan.</p> <p>II.7 <i>Socioculturele samenleving.</i> Bijvoorbeeld: 7.1 De leerlingen beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen. 7.2 De leerlingen gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen. 7.3 De leerlingen illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit. 7.4 De leerlingen trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie. 7.5 De leerlingen geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten.</p>

Tabel 2 (alfabetische lijst):**De vakoverschrijdende competenties (voorzover niet gebonden aan opleidingsniveau)**

1.	Communicatief vermogen [verbale en non-verbale taal- en contactvaardigheid, zich moeiteloos onder andere mensen begeven, naar anderen toestappen en zich in gezelschap mengen]: <i>De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.</i>
2/3	Creativiteit [ondernemend en innoverend, soepele geest en inventiviteit]: <i>De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren; en ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.</i>
4.	Doorzettingsvermogen [wilskracht, keuzes kunnen maken en verantwoorden, ambitieus en moedig zijn]: <i>De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.</i>
5.	Empathie [inlevingsvermogen en responsiviteit, het vermogen af te stemmen op de gesprekspartner en relationele gerichtheid]: <i>De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.</i>
6/7	Esthetische bekwaamheid [schoonheid in cultuur- en kunstuitingen kunnen waarderen en schoonheid naar eigen smaak kunnen creëren]: <i>De leerlingen kunnen schoonheid ervaren; en kunnen schoonheid creëren.</i>
8.	Exploreren [actief zoeken naar situaties om de eigen capaciteiten te verbreden en verdiepen, leergierig zijn, durven en een actief aftasten van handelingsmogelijkheden]: <i>De leerlingen benutten leeransen in diverse situaties.</i>
9.	Flexibiliteit [mentale soepelheid en veerkracht, relativeringsvermogen (humor) en stressbestendigheid]: <i>De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.</i>
10.	Initiatief [anticiperen, proactief handelen, wensen nastreven en taken aanpakken zonder dat het gevraagd wordt of zonder dat omstandigheden ertoe dwingen]: <i>De leerlingen engageren zich spontaan.</i>
11/12/13	Kritisch denken [onderscheidingsvermogen]: <i>De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen aan de hand van relevante criteria; zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken; en kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.</i>
14/15	Mediawijsheid [een bewuste en kritische houding ten opzichte van klassieke (televisie, radio, pers) en nieuwe media (internettoepassingen, sms) en het vermogen tot een alledaags, informeel en creatief mediagebruik dat (impliciet of expliciet) gericht is op participatie in de culturele publieke sfeer (lezersbrief, you tube, chatrooms, blogs, webcam, enz.): <i>De leerlingen gaan alert om met media; en participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.</i>
16/17	Open en constructieve houding [ruimdenkend, maar ook belangstellend en relationeel gericht]: <i>De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld; en toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.</i>
18.	Respect [verdraagzaamheid, hoffelijkheid, ethisch denken en handelen, verbondenheid met de eigen leefwereld en de ruimere samenlevingscontext, verantwoordelijkheid]: <i>De leerlingen gedragen zich respectvol.</i>
19.	Samenwerken [solidariteit en daadwerkelijke inzet voor een publieke zaak, constructieve deelname aan initiatieven die een plaatselijke of grotere gemeenschap raken]: <i>De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.</i>
20.	Verantwoordelijkheid [engagement en betrokkenheid, maar ook loyaliteit en effectbesef van eigen denken en handelen]: <i>De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.</i>
21/22	Zelfbeeld [zelfkennis en realistisch zelfwaardegevoel, weet hebben van beperkingen en vertrouwen op capaciteiten, oprechtheid en authenticiteit]: <i>De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten; en ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.</i>
23/24	Zelfredzaamheid [kunnen zorgen voor zichzelf en het sociaal, cultureel of economisch netwerk kunnen benutten wanneer nodig]: <i>De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen; en maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.</i>
25.	Zorgvuldigheid [accuratesse, nauwkeurigheid en organisatievermogen, de wil om het werk goed te doen, bedachtzaam t.a.v. middelen en doel]: <i>De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.</i>
26/27	Zorgzaamheid [behelpzaam en liefhebbend, proactief dienst- en zorgverlenend als interpersoonlijke, interculturele, sociale en civiele vaardigheid]: <i>De leerlingen gaan om met verscheidenheid; en dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.</i>

Tabel 3:
Overige vakoverschrijdende competenties

<p>A. <i>Leercompetenties</i> *</p> <p>A.1 Opvattingen over leren</p> <p>A.2 Informatieverwerving</p> <p>A.3 Informatieverwerking</p> <p>A.4 Probleemoplossen</p> <p>A.5 Regulering van het leerproces</p> <p>A.6 Studie- en beroepsgerichte keuzebekwaamheid</p> <p>B. <i>ICT-competenties (onderbouw)</i> De leerlingen ...</p> <p>B.1 ... hebben een positieve houding tegenover ICT en zijn bereid ICT te gebruiken om hen te ondersteunen bij het leren;</p> <p>B.2 ... gebruiken ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier;</p> <p>B.3 ... kunnen zelfstandig oefenen in een door ICT ondersteunde leeromgeving;</p> <p>B.4 ... kunnen zelfstandig leren in een door ICT ondersteunde leeromgeving;</p> <p>B.5 ... kunnen ICT gebruiken om eigen ideeën creatief vorm te geven;</p> <p>B.6 ... kunnen met behulp van ICT digitale informatie opzoeken, verwerken en bewaren;</p> <p>B.7 ... kunnen ICT gebruiken bij het voorstellen van informatie aan anderen;</p> <p>B.8 ... kunnen ICT gebruiken om op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren;</p> <p>B.9 ... kunnen afhankelijk van het te bereiken doel adequaat kiezen uit verschillende ICT-toepassingen; en</p> <p>B.10 ... zijn bereid hun handelen bij te sturen na reflectie over hun eigen en elkaars ICT-gebruik.</p> <p>C. <i>Technisch-technologische competenties in het ASO (algemeen voortgezet onderwijs)</i> *</p> <p>C.1 Techniek begrijpen</p> <p>C.2 'Technisch' begrijpen</p> <p>C.3 Attitude</p>
---

* Deze competenties zijn in de brochure nader gespecificeerd naar opleidingsniveau.

Wes Holleman
weblog onderwijs 18-7-2010
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/publicaties/voet/voet2010.pdf>.

² De 69 items zijn geformuleerd als opvattingen en gedragingen van de scholier, maar ze zijn kennelijk bedoeld als omschrijvingen van de richting waarin hij of zij zich moet ontwikkelen. Korthedshalve zijn in tabel 1 slechts twintig voorbeelditems opgenomen. Ik heb juist deze items gekozen omdat ze naar mijn taxatie 'gevoelige materie' vormen voor leerlingen en/of voor de relatie tussen leerlingen en ouders enerzijds en de school en haar leraren anderzijds.

³ <http://www.herinneringseducatie.be/>; <http://entoen.nu/>. Zie ook <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=1632>. De items 7.4 en 7.5 werden door het persbureau Belga nieuwswaardig geacht, waarbij expliciet de relatie met de Holocaust werd gelegd (<http://www.hln.be/hln/nl/1265/Onderwijs/article/detail/1133500/2010/07/15/Nieuwe-eindtermen-voor-gevoelige-materie-in-het-secundair-onderwijs.dhtml>).